

IV. Murat'ın Revan Seferi'nde Bir Lojistik Destek Merkezi: Bayburt

Erdem Saka*

ORCID 0000-0001-8149-6949

Öz

Bayburt, Revan Seferi süresinde Osmanlıların en büyük lojistik destek merkezlerinden biri olmuştur. Osmanlı ordusu, Revan'a sefer yapmak üzere yola çıktığında Bayburt'un Sadak, Yolveren, Sinür ve Hayık menzillerinde konaklamıştır. Osmanlı ordusu, Sinür menzilinde beş gün kalmış ve burada Kastamonu'nun bazı kazalarından sürsat bedeli olarak gelen muhtelif miktarlarda arpa, un, koyun, yağ, bal ve odun gibi malzemeler tedarik edilmişti. Sinür'den sonra Hayık menzilinde konaklayan ordu bu süre zarfında Bayburt, Rize, Trabzon, Giresun ve onlara bağlı bazı yerlerden muhtelif miktarlarda arpa, un, koyun, yağ, bal ve odun tedarik etmişti. Diğer yandan Bayburt Kalesi'ndeki iâşe ambarlarında depolanan buğday, arpa ve un gibi ürünler Revan Seferi'nde kullanılmak üzere Erzurum üzerinden Kars'a nakledilmekteydi. Bu iâşe ve zahire sevkiyatı muhtelif tarihlerde defaatle yapılmıştır. Osmanlılar bu sevkiyatı devlete ait hayvanların yetersizliği ve coğrafi koşullar nedeniyle Bayburt halkından kiraladığı hayvanlarla yaptırmıştır. Bayburt, Revan Seferi süresince seferberliğin en yoğun olduğu yerlerdendir. Bu çalışmada; Osmanlı ordusunun Bayburt'ta konakladığı sefer menzillerinin ve Revan Seferi'nde Bayburt'un Osmanlı ordusuna sağladığı lojistik destek faaliyetlerinin aydınlatılması amaçlanmaktadır. Bu çalışma yapılırken Osmanlı Arşivleri'ndeki müdevver defterler başta olmak üzere Osmanlı kroniklerinden ve araştırma-inceleme eserlerden yararlanıldı.

Anahtar Kelimeler : Bayburt, Revan, Osmanlı, İran

Gönderme Tarihi: 10/10/2019

Kabul Tarihi:23/12/2019

* Araştırma Görevlisi, Bayburt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, E-posta: erdemsaka@bayburt.edu.tr,

A Logistics Support Center At The Fourth Murat's Revan Expedition: Bayburt

Absract

Bayburt was one of the biggest logistic support centers of the Ottomans during the Revan Expedition. When the Ottoman army set out to make a campaign to Revan, he stayed in the Sadak, Yolveren, Sinür and Hayık ranges of Bayburt. The Ottoman army stayed in the Sinur range for five days, where various supplies of barley, flour, sheep, oil, honey and wood were supplied, came from some of Kastomonu's towns. After Sinur, the army which was in the Hayik range, supplied various quantities of barley, flour, sheep, oil, honey and wood from Bayburt, Rize, Trabzon, Giresun and some of the places connected to them. On the other hand, products such as wheat, barley and flour stored in the food warehouses at Bayburt Castle were transported to Kars via Erzurum for use in the Revan Expedition. This food and grain shipment was made several times on various dates. The Ottomans made this shipment with the animals they rented from Bayburt people due to the insufficiency of the state animals and geographical conditions. Bayburt, Revan Expedition during the campaign is one of most intense. In this study; It is aimed to clarify the expedition range of the Ottoman army in Bayburt and the logistical support activities of Bayburt to the Ottoman army in the Revan Expedition. During this study, especially the müdevver register in the Ottoman Archives, Ottoman chronicles and research-examination works were used.

Keywords : Bayburt, Revan, Ottoman, İnan

Received Date: 10/10/2019

Accepted Date: 23/12/2019

Центр логистической поддержки Иреванского похода Мурада IV Байбурт

Резюме

Байбурт был одним из крупных центров логистической помощи османам во время их Иреванского похода. На пути в Иреван армия квартировалась в таких районах Байбурта, как Садак, Йолверен, Синюр и Хайык. В Синюре армия задержалась на пять дней, и в качестве провианта из некоторых регионов Кастамону ей привозили ячмень, муку, баранину, масло, мед и дрова. После Синюра армия направилась в Хайык, куда из Байбурта, Ризе, Трабзона, Гиресуна и десятка прилежащих территорий ей привозили ячмень, муку, мясо, масло, мед и древесину. С другой стороны, в продовольственных амбарах Байбуртской крепости хранилась пшеница, ячмень и мука, которая для использования во время похода была переправлена через Эрзерум в Карс. Подобное экспедирование продовольствия проводилось в разное время регулярно. Из-за нехватки государственных вьючных животных для транспортировки и особенных географических условий османы брали животных в аренду у местного населения Байбурта. Байбурт являлся местом наибольшей мобилизации сил во время Иреванского похода. Целью данного исследования является изучение мест квартирования османской армии в Байбурте во время Иреванского похода и оказанная ей логистическая помощь. В исследовании использовались финансовые тетради (*müdevver defterler*) из Османских архивов, хроники и исследовательские труды.

Ключевые слова: Байбурт, Иреван, османы, Иран

Получено: 10/10/2019

Принято: 23/12/2019

Giriş

Çoruh havzasının yukarı kısmında yer alan Bayburt, Paleolitik ve Mezolitik /Epipaleolitik dönemlerden itibaren yerleşim görmüş bir alandır.¹ Bayburt ovasında Erken Tunç Çağı'nda, MÖ 3000 civarında 39 köyün ortaya çıktığı ve yerleşimin yoğunlaşmaya başladığı görülmektedir. Ayrıca Geç Tunç Çağı'nda yerleşim yerleri sayısında azalma olsa da, Demir Çağı'nda 83'e ulaşan yerleşim yeri sayısı, Bayburt Ovası'nda günümüzden önceki en yoğun iskân düzeyine ulaşıldığını göstermektedir.²

Roma ve Selçuklu gibi birçok kadim imparatorluğun egemenliğinde kalan Bayburt, Büyük Selçuklu, Saltuklu, Danişmendli, Anadolu Selçuklu, İlhanlı, Eratna, Karakoyunlu, Akkoyunlu ve Safevîlerin hâkimiyetinde de kalmıştır. Bayburt, birçok medeniyete ev sahipliği yapmakla birlikte Osmanlılar döneminde mühim bir askerî ve idarî merkez haline gelmiştir. Safevi-Osmanlı sınırında olmasından mütevellid, coğrafi ve siyasî etkenlerle stratejik konuma haiz olan Bayburt, 1514'te Osmanlılar tarafından fethedilmiş ve fethinden itibaren mühim sancak olmuştur.

Bayburt, fethedildikten sonra imparatorluğun doğu politikasında mihver konumundan dolayı Osmanlı padişahları açısından özel bir ehemmiyete haiz olmuştur. Bu ehemmiyet, imparatorluğun ileri karakol konumundaki kalelerinden olan Bayburt Kalesi'nin asker, iaşe ve her türlü askerî mühimmat tedarik merkezi olmasından ileri geliyordu. Bayburt, bu stratejik öneminden dolayı Kanunî Sultan Süleyman döneminde Paşa Livası³ olmuştur. Böylece muayyen bir süre zarfında Erzurum Beylerbeyliğinin idarî merkezi olan Bayburt, doğal olarak beylerbeyliğin en önemli sancağı olmuştur.

Bayburt, serhad şehri olması münasebetiyle daima Safevi tehdidi altında olmuştur. Bilhassa, Kanunî ile meydan muharebesine çıkamayan Safevîler, Kanunî'nin doğu seferleri akabinde İstanbul'a dönmesi ve orduyu geçici olarak terhis etmesi

¹ Yunus Özger, *Bayburt Nüfus Defterleri 1835-1848*, Ankara: Bayburt Üniversitesi Yayınları, 2015, 17.

² Antonio Sagana ve Claudia Sagana, *An Historical Geography and a Field Survey of the Bayburt Province*, Peeters-Belgium, 2004, 8-9.

³ En büyük idarî birim olan eyaletlerde paşa livâsı, en üst seviyede askerî ve idarî âmir konumunda bulunan beylerbeyinin tasarrufu altındaki sancağı da ifade eder. İbrahim Sezgin, "Paşa Livâsı", *TDV İslam Ansiklopedisi* 34, Ankara: TDV Yay., 2007, 183.

münasebetiyle günümüzün Doğu Anadolu bölgesinin büyük kısmını sıklıkla yağmalamıştır. Bayburt, Erzurum, Van, Erzincan ve Kars gibi sınır bölgeleri, Safevîler tarafından sıklıkla yağma ve talan edilmekle birlikte⁴ psikolojik harp unsurlarının yıkıcı tesirine de maruz kalmışlardır. Bayburt, bu konumundan dolayı Osmanlı hâkimiyeti öncesinde de birçok kez yağma ve talana maruz kalmıştı. Uzun Hasan, Karakoyunlular ile mücadele ederken Bayburt'un tamamını yağmalamıştı.⁵

Osmanlıların doğu seferlerine askerî ve lojistik destek sağlayan doğunun en büyük kalelerinden olan Bayburt Kalesi, Osmanlı idaresi tarafından sıklıkla tahkim ve takviye edilmiştir. Yavuz Sultan Selim döneminde fethedilen Bayburt Kalesi, Kanunî Sultan Süleyman ve III. Murad dönemlerinde tamir edilmiştir. Bayburt Kalesi'nin tahkimatına stratejik konumundan dolayı XVII. yüzyılda da önem verilmiştir. Esasında kalenin tamirat işleri bazı sultanlara ve dönemlere münhasır olmayıp, kalenin tamirat işleriyle mütemediyen mükellef olan bazı köy halkları vardı. Bayburt Kalesi'nin ambar, suluk, cebehâne, baruthâne ve sair kısımlarının tamirat işlerinde, bazı vergilerden muaf olmak karşılığında Bayburt'un Örence (Everek), Kopuz, ve Lüsük-ü Ulyâ (bugünkü Yaylapınar) köylerinin sakinleri görevliydi.⁶

1514 yılında fethedilen Bayburt, Yavuz ve Kanunî döneminde oldukça faal bir sancaktı. Osmanlılar ile Safevîler arasında 1555 yılında imzalanan Amasya Anlaşması'ndan sonra Bayburt ve çevresine uzun süreli bir sükûnet hâkim olmuştur. Ancak III. Murat döneminde, İran'ın Kanunî döneminde yapılan Amasya Anlaşması'nı ihlâl etmesi üzerine iki taraf arasında tekrar savaş çıkmıştır. Bu seferde Bayburt Alaybeyi Bekir Bey, 8 Ağustos 1578 tarihinde emri altındaki Bayburt askeriyile Gürcistan sınırındaki Vil/Vale Kalesi'ni fethederek kale dizdarını ve askerlerini esir almıştır.⁷ I. Ahmet döneminde ise Sadrazam Murat Paşa, 1610'da Safevîler üzerine sefere çıkarken Bayburt, Erzurum, Giresun, Şebinkarahisar ve Erzincan çevresinden

⁴ Erdem Saka, "Kanunî Devri'nde Bir Serhad Şehri Olarak Bayburt", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* 6, sy. 3 (2019): 1608.

⁵ Ebu Bekr-i Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, çev. Mürsel Öztürk, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014, 161.

⁶ İsmet Miroğlu, *XVI. Yüzyılda Bayburt Sancağı*, İstanbul: Anadolu Yakası Bayburt Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayınları, 1975, 46/55/57; Mehmet İnbaşı, "1642 Tarihli Avarız Defterine Göre Bayburt Sancağı", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10, sy. 2 (2007), 110-111.

⁷ 4 Cemaziyelahir 986 (8 Ağustos 1578) Bayburt Alaybeğisi Bekir Bey, ki ba'dehu livâ-yı pâdişâhî ile kâm-rân kılınmışdır, zîr-i destindeki erbâb-ı tumarla namâz-ı şâme karîb bir miktar ceng-i düşmen firîb edüp, Vale nâm kal'alarını feth ü tesir eyledükde, merdümân-ı hisâr u dizdâr-ı kâr-güzârla heman ol gice hıfz olunmuşdı. Gelibolulu Mustafa Âli, *Nusret-nâme*, haz. Mustafa Eravcı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014, 95.

Erzurum'a nakil olunmak üzere ordu için iâşe temin etmiştir.⁸ Bayburt, daha sonra ise IV. Murat dönemindeki Abaza Hasan Paşa isyanı ve Revan seferi münasebetiyle oldukça hareketli günler geçirmiştir.

IV. Murat döneminde Bayburt Kalesi, isyancı Abaza Hasan Paşa'nın eline geçmiştir. Abaza Hasan Paşa, Erzurum Beylerbeyi iken Sultan II. Osman'ın öldürülmesi üzerine yeniçerileri "padişah katili" ilân ederek onların hakkından gelmek için çevresine topladığı sekbanlarla Erzurum'da yeniçerileri imhaya kalkıştı.⁹ Sultan II. Osman'ın bir nev'i kan davasını güden Abaza'nın isyanı kısa sürede imparatorluk sathına yayılmış, çevresine topladığı on binlerce kişiyle birçok yeniçeri ocağı mensubunu katletmiş ve birçok yeri de ele geçirmiştir. Ele geçirdiği yerlerden birisi de Bayburt Kalesi'dir. Rumeli Beylerbeyi İlyas Paşa Bayburt kalesini 'Abaza eşkıyasından' fethedip korunmasına beş yüz yeniçeri tayin ederek Erzincan Kalesi'ndeki eşkıyalar üzerine yürümüştü. Abaza'ya tabi olan kişiler 26 Şevval 1037 (29 Haziran 1628) Bayburt Kalesi'ni tahliye ve teslim etmeye geldiklerinde üzerlerine asker gönderilmişti.¹⁰

Sultan IV. Murad, Revan Seferi'ne bizzat ordunun başında katılmıştır. Osmanlı sultanlarının ordunun başında sefere çıkması usulü, Kanunî'den sonra terk edilmişti. Ancak IV. Murad'ın Revan Seferi'ne kadar yeniçerilerin tesiriyle III. Mehmed Avusturya Seferi'ne, I. Osman ise Lehistan Seferi'ne iştirak etmişti. Diğer yandan IV. Murad'ın Anadolu'da asayişî sağlayıp, sosyal ve iktisadî düzeni tesis etmek isteği Revan ve Bağdat Seferi'nin amaçları arasındadır. IV. Murad'ın gerek Revan gerekse Bağdat seferleri, Anadolu'daki zorbaları ve mütegalibe denilen bir zümreyi temizlemesi açısından pek mühimdir; bu arada iftiraya uğrayan ve husumete kurban giden şahısların da bulunduğu şüphe olmamakla beraber zorbalıkları sabit olan birçok suçlu ortadan kaldırılmıştır.¹¹

Günümüzde Erivan olarak bilinen ve Ermenistan'ın başkenti olan Revan şehri, Alagöz dağının güneydoğusunda denizden 1.000 metre yükseklikte kurulmuş olup İran ve Kafkasya arasında önemli bir geçiş yolunu teşkil etmektedir.¹² Revan, Safevîler açısından stratejik bir şehir olmakla birlikte Osmanlı-Safevî mücadelesinde de stratejik

⁸ Erzurum, Bayburt, Erzincan ve Karahisâr ve Giresun'da şair-i dakik ve beksemâd ve sâyir zahire hazır olur, lâkin mekârî Erzurum'a naklolunmak üzere, Abdülkadir Efendi, *Tarih-i Vekaiye* I, haz. Ziya Yılmaz, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003, 570.

⁹ Mücteba İlgürel, "Abaza Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi* 1, Ankara: TDV Yay., 1998, 11-12.

¹⁰ Abdülkadir, *Tarih-i Vekaiye* I, 863; Na'imâ Mustafa Efendi, *Târih-i Na'imâ* 2, haz. Mehmet İpşirli, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2007, 623.

¹¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi* 5/1, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2011, 195.

¹² Mustafa Aydın, "Revan", *TDV İslâm Ansiklopedisi* 2, Ankara: TDV Yayınları, 2008, 26.

bir konumda yer alır. Revan Kalesi küçük ise de hudut üzerinde bulunması sebebiyle ehemmiyeti büyüktü.¹³ Zaten IV. Murad'ın asıl maksadı Bağdat'a sefer düzenlemek olup, Revan'ın stratejik konumundan dolayı seferin emniyetle yapılması için öncelikle Revan'ın fethine tevessül etmişti.

Revan Seferi'nde Bayburt

Osmanlı ordusu, Revan Seferi sırasında Bayburt'un Sadak (Sadaklu), Yolveren (Cerbe Önü/Çakırözü), Sinür (Sünür) ve Hayık (Kalecik Bayburt Önü) menzillerinde konaklamıştır. Osmanlı ordusu 1635 Haziran ayı ortalarında Bayburt'a gelmiş bu dört menzilde muhtelif sürelerde konaklamıştı. 27 Haziran 1635 tarihinde ise son olarak konakladığı Hayık menzilinden hareket etmiştir.

Sadrazam, 28 Zilhicce 1044/14 Haziran 1635 tarihinde zahire tevzii için, generallerle (bölük ağaları ve ocak ağaları) birlikte Bayburt'a girmişti.¹⁴ Üç gün sonra 2 Muharrem 1045/18 Haziran 1635 sadrazâm pâdişâhı karşılamak için Sinür ovasına kadar gitmişti. Sultan Murad 1635 haziran ortalarında (1045 muharrem başları) Bayburt'a gelmişti. Vezir-i âzam kendisini karşılamış ve sancağ-ı şerifi kendisine vermişti. Muharrem'in üçünde Sadak menzilinde Canpulad-zâde Hüseyin Paşa kapıcılar kethüdâsı Şahin Ağa tarafından huzur-u hûmayûna çıkarılarak Bayburt'a dönmek emrini almış ve oradan Erzurum'a gelmişti.¹⁵

Osmanlı ordusu, mezkûr dönemde Bayburt'a bağlı olan ve şehrin batısında yer alan birbirine yakın menzillerde konaklamıştır. Revan Seferi sırasında Osmanlı ordusu; 3 Muharrem Salı/19 Haziran 1635 tarihinde Sadaklı ovasında, 4 Muharrem Çarşamba (20 Haziran 1635) tarihinde Yolveren menzilinde, 5 Muharrem Perşembe (21 Haziran 1635) tarihinde Sinür menzilinde, 10 Muharrem Salı (26 Haziran 1635) ise Hayıklar menzilinde konaklamıştır.¹⁶ Nezihî Aykut'un açıkladığı tarihler doğru olmakla birlikte, 5 Muharrem gününün Perşembe değil Çarşamba olduğu anlaşılmaktadır.¹⁷ Bu açıdan yazarın beyan ettiği günler birer gün ileridedir. 11 Muharrem 1045 (27 Haziran 1635)

¹³ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 197.

¹⁴ Joseph von Hammer, *Osmanlı Tarihi* 5, haz. Mümin Çevik, İstanbul: Milliyet Yayınları, 2010, 1408.

¹⁵ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 197.

¹⁶ Şevki Nezihî Aykut "IV. Murad'ın Revan Seferi Menzîlnâmesi", *Tarih Dergisi*, sy. 34, (1984), 217.

¹⁷ Yunus Zeyrek, *Sultan Murad'ın Revan ve Tebriz Seferi Rûznâmesi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1999, 13; Ünver, "Revan Seferi Kronolojisi", 553.

tarihinde Osmanlı ordusu, Hayık menziline hareket etmiştir. Osmanlı ordusunun Bayburt'ta 8-9 gün konakladığı anlaşılmaktadır.¹⁸

Yolveren menzili olarak geçen menzil kayıtlarda “Cerbe Önü” olarak da geçmektedir. Günümüzde Bayburt'un Demirozü ilçesine bağlı olan Çakıröz Köyü, “Cerbe Önü” olarak zikredilen menzil olup Osmanlı ordusu buraya Sadaklı menziline gelmişti.¹⁹ Sinür ve Hayık²⁰ menzilleri ise, kadim dönemlerde birçok ordunun konakladığı stratejik mevkilerde yer almaktadır. Sinür ovası menziline sonra defterde Bayburt önü menzili kayıtlıdır. Bundan dolayı Hayık ve Bayburt Önü menziline aynı yer olması muhtemeldir.²¹

Osmanlı ordusu, Sünür menzilineyken Kastamonu'nun birçok ilçesinden muhtelif miktarlarda iâşe, zahire ve odun temin edilmiş olup bu malzemelerin listesi aşağıdaki gibidir.²²

Menzil Adı	Erzağın Sağlandığı Yer	Arpa keyl (kile)	Un keyl (kile)	Koyun/ Re's	Yağ/Kıyye Vakiyye	Bal/Kıyye	Odun Çeki
Sinür (Sünür) Ovası	Araç	400	100	50	100	50	5
	Daday	400	100	50	100	50	5
	Çeklene	800	200	50	100	50	10
	Mergüze	400	100	50	100	50	10
	Zari	500	100	20	50	25	10
	Devrekani	1000	200	50	200	100	20
	Azdavay	400	50	20	50	25	10
	Boyalı	300	50	20	50	25	5
	Sorkun	400	50	20	50	25	5

¹⁸ Zeyrek, *Revan ve Tebriz Seferi*, 13-14; Süheyl Ünver, “Dördüncü Murad'ın Revan Seferi Kronolojisi”, Ankara: *Belleten* 16, sy. 64, 1952, 553; Aykut, *Revan Seferi Menzîlînamesi*, 217; Bey-zâde Hasan, *Hasan Bey-zâde Târîhi* 2, haz. Şevki Nezihi Aykut, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2004, 1056.

¹⁹ Zeyrek, *Revan ve Tebriz Seferi*, 13; Ünver, “Revan Seferi Kronolojisi”, 553.

²⁰ Hayık köyü Kanunî döneminde Yukarı Hayık ve Aşağı Hayık olmak üzere iki köyden müteşekkildi. Bugünkü ismi Kalecik olan Yukarı Hayık (Hayık-ı Ulyâ) köyü, Akkoyunlu Ferruhsâd Bey'in emlakı arasında olup 1516'da 39 hane, 1530'da 45 hanedir. Mahsulleri buğday, arpa, bakla ve bostandan oluşmaktadır. Hâsılı 1516'da 8.000, 1530'da 8.120, 1591'de 9.872 akça idi. Halkı Hıristiyan olan bu köyde iki adet değirmen bulunmaktaydı. Aşağı Hayık (Hayık-ı Süflâ) Köyü ise 1516'da 13 hane, 1530'da 20 hanedir. 1591'de 129 nefer olan Aşağı Hayık Köyü'nün belli başlı ürünleri; buğday, arpa ve bal idi. XVI. yüzyılın sonlarında nüfusu hayli artmış büyük bir Hıristiyan köyü olan Aşağı Hayık Köyü'nde ayrıca iki değirmen bulunmaktaydı. Miroğlu, *XVI. Yüzyılda Bayburt*, 59-60.

²¹ Süleyman Polat, *IV. Murat'ın Revan Seferi Organizasyonu ve Stratejisi*, Ankara: Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayınları, 2015, 162.

²² Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, (BOA), Maliyeden Müdevver Defterler (Mad), nr. 4433, 60-61; Polat, *Revan Seferi*, 162.

	Küre-i Cedid	300	50	20	50	25	5
Toplam		5.300	1.050	370	900	450	85

Yukarıda zikredildiği üzere Osmanlı ordusu Sinür menziline 5 Muharrem 1045/21 Haziran 1635'te gelmişti. Yunus Zeyrek tarafından neşredilen "Sultan Murad'ın Revan ve Tebriz Seferi Rûznâmesi"ne göre Sinür'ün yolları ve ovası geniş olarak tasvir edilmiştir. Ayrıca, Sinür'de sipahiler, vezirler ve hizmetlerindeki adamlarının, Anadolu ve Rumeli askerlerinin askerî bir nizam üzere hazır oldukları ve Sultan Murad'ın zırhlı ve mızraklı askerlerle meydana çıkıp Mızrak oyunu oynadığı ifade edilmektedir.²³ Sultan IV. Murat, aynı gün (21 Haziran) mızrak oyunundan sonra askerler ve komutanlarla cirit oynamıştı. Bu oyun, savaş tatbikatı mahiyetinde olup Kaptan Hüseyin Paşa, Silâhdâr Paşa, İbşir Bey ve Müşir Bey de bu oyuna katılmışlardı. Hatta Kaptan Hüseyin Paşa attan düşüp yaralanmıştı. IV. Murat, cirit oynarken birçok askeri atından düşürmüş ve askerlerden de yaralananlar olmuştu. 23 Haziran Cuma günü ise Sultan IV. Murat, Sinür'de askerlere yüklü miktarda sefer bahşişi dağıtmıştı.²⁴

Osmanlı ordusunun Sınür menzilinden sonra 10 Muharrem 1045 (26 Haziran 1635) tarihinde Hayıklar menzilinde konakladığını yukarıda zikretmiştik. Osmanlı ordusu Hayık menzilindeyken Rize, Trabzon ve Giresun'a kadar muhtelif Karadeniz şehirleri ve onlara bağlı kaza ve kasabalardan muhtelif miktarlarda arpa, un, koyun, yağ, bal ve odun tedarik edilmişti. Bayburt'ta doğal olarak bu malzemelerin tedarik edildiği yerlerden olup orduya Trabzon'dan sonra en çok iaşe ve zahire temin eden yerdir. Bu malzemeler aşağıdaki gibidir.²⁵

Menzil Adı	Erzağın Sağlandığı Yer	Arpa keyl (kile)	Un keyl (kile)	Koyun/ Re's	Yağ/Kıyye Vakiyye	Bal/Kıyye	Odun Çeki
	Bayburt	800	100	50	100	50	20
	Trabzon	1.000	200	100	200	100	20
	Sürmene	400	100	50	100	50	10
	Giresun	400	100	50	100	50	10

²³ Zeyrek, *Revan ve Tebriz Seferi*, 13.

²⁴ Zeyrek, *Revan ve Tebriz Seferi*, 13; *Bey-zâde, Hasan Bey-zâde Târîhi* 2, 1056.

²⁵ BOA, Mad nr. 4433, 62-63; Polat, *Revan Seferi*, 163.

Bayburt Önü	Keşab	500	100	50	100	50	10
	Kürtün	400	100	30	50	25	10
	Görele	500	100	50	100	50	10
	Mapavri	100	20	10	20	10	5
	Maçka	400	50	30	50	25	5
	Kok	400	50	30	50	25	5
	Rize	500	50	20	50	25	5
Toplam		5.400	970	470	920	460	5

Hayık menzilinde bir gün kalan Osmanlı ordusu, sürsat²⁶ zahiresi adı altında zikredilen malzemeleri aynı olarak tedarik etmişti. Solakzâde, Hayık menzilinde Küçük Ahmet Paşa'nın da orduya dahil olduğunu ve oradan sonra ordunun Erzurum'a yöneldiğini beyan etmektedir.²⁷ Ancak Hayık menzilinden sonra ordu, günümüzde Erzincan'ın Çayırılı ilçesine bağlı olan Ermenek Deresi menzilinde konaklamıştı. Ayrıca Bayburt'ta arpanın kilesi 20 akçe, unun kilesi 30 akçe olmak üzere tayîn olunan fiyattan her nefere beş kile arpa, iki kile un verilmişti.²⁸ Zikrolunan "kile" ölçüsü İstanbul kilesi" olarak ölçülmekteydi. İstanbul kilesi, XVI. yüzyılda yaklaşık 25-26 kg. buğday, 23-24 kg. una denk gelirken, III. Selim (1789-1807) döneminde yaklaşık 36-37 litrelik ölçüye denk gelmekteydi.²⁹

Bayburt kadısına 7 Şubat 1635'te yazılan emirde gerek tımarlı sipahi, hisar eri ve azep taifesinin elinde, gerekse reyanın, Bayburt'ta işira edilmiş "cedid" buğdayın acele şekilde öğütülüp hazır hale getirilmesi istenmiştir. Kadıya gönderilen hükümdede buğdayın mutlaka öğütülmesi ve hiçbir bahanenin kabul edilmemesi tenbih edilmişti.³⁰

Osmanlı idaresi tarafından satın alınan buğday öğütülüp un haline getirilmekteydi. İşira edilen buğdayın öğütülüp un haline getirilmesi yakın çevrelerdeki değirmenlerde gerçekleştirilmişti. Erzurum beylerbeyi Halil Paşa, Bayburt'ta işira

²⁶ Sürsat, ordu için gerekli olan erzakın belirlenen yere nakli anlamında kullanılmaktadır. Avârız vergileri kapsamında olan, sürsat bedeli XVII. yüzyıldan itibaren aynı olmaktan çıkmış ve nakdî olarak tahsil edilmeye başlanmıştır. aynı vergiler kapsamında sürsat zahiresi adıyla halktan çeşitli vergiler toplanmaktaydı. Un, ekme, koyun, arpa, yağ ve bal gibi mallar sürsat zahiresi kapsamında kadılar tarafından toplanarak belirlenen menzillere nakledilirdi. Tufan Gündüz, *Osmanlı Teşkilat Tarihi*, Ankara: Grafiker Yayınları, 5. bs., 2017, 245.

²⁷ Solakzâde Mehmed Hemdemi Çelebi, *Solak-zâde Târîhi 2*, haz. Vahit Çabuk, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989, 538.

²⁸ Bey-zâde, *Hasan Bey-zâde Târîhi 2*, 1056; Na'imâ, *Târîh-i Na'imâ 2*, 810; Hammer, *Osmanlı Tarihi V*, 1408.

²⁹ Cengiz Kallek, "Kile", *TDV İslâm Ansiklopedisi 25*, Ankara: TDV Yayınları, 2002, 569-570.

³⁰ Polat, *Revan Seferi*, 255.

edilmiş zahirenin nerelerde öğütülebileceği hakkında Ordu-yı Hümâyûn'un başında bulunan sadrazam Mehmet Paşa'ya bir defter göndermişti. Bu defterdeki bilgilerden Bayburt'ta buğdayın öğütülebileceği değirmenlerin büyük kısmının askerî taifenin elinde olduğu anlaşılmıştı.³¹ Diğer yandan sefer başlamadan aylar önce Erzurum ve Bayburt kalelerinde zahire ve un stoklandığı anlaşılmaktadır.

Revan Seferi öncesinde Bayburt ve çevresinden istenilen zahire muhtelif sebeplerden dolayı tek seferde hazır edilememişse de eksik zahire sonradan ikmâl edilebilmiştir. Bayburt kadısı ve kethüdâsına yazılan 14 Mart 1636 tarihli bir hükümde; Müteveffa Halil Paşa zamanında yapılan iştiradan baki kalan 1.050 kile arpa ve 320 kile un ve sair iştiranın Erzurum defterdarı marifetiyle tartılıp hesaplanarak hazır edildiği beyan edilerek bunların arabalara yüklenerak Erzurum'a gönderilmesi emredilmişti.³²

Osmanlı ordusunu 1635 Haziranı'nda konuklayan Bayburt, orduya Bayburt'tan ayrıldıktan sonra da mütemadiyen iaşe ve zahire temin etmeye devam etmişti. Hatta sefer bittikten sonra da geri dönen ordunun iaşe tedariki devam etmişti. Osmanlı ordusu 27 Haziran'da Bayburt'tan ayrılmış olup Temmuz ayında Bayburt'ta seferberlik ve iaşe tedariki devam etmişti. 17 Temmuz 1635 tarihli bir belgede; Kars Kalesi dizdârı Mehmed, Bayburt Kalesi dizdârına yazmış olduğu mektubunda; kendisine gönderilen ferman gereğince Bayburt Kalesi'ndeki miri ambarlardaki zahireden Kars Kalesi'ne nakil olunmasının ferman olunduğunu beyan etmişti. Kars'a gönderilecek bu zahire; 2.139 kile buğday, 1.075 kile un ve 75 kile arpa olmak üzere toplam 3.289 kile olup nakliyesi için 480 kuruş verileceği beyan edilmişti. Bu zahirenin Bayburt'tan Kars'a nakledilmesi için mübaşir Bayezid Bey tayin edilmişti. Ayrıca nakliyatın güvenliğinin tesisi için Bayezid Bey'in emrine asker verilmişti. Aynı belgede Tercan halkı için Bayburt Kalesi'nden 4.000 kile arpa gönderilmesi de istenilmişti.³³ Daha sonra ise bu nakliyatın gerçekleştiği anlaşılmaktadır.³⁴ Ayrıca Tercan'a da zahire gönderilmesi, Bayburt Kalesi'nin askerî lojistik destek merkezi olmasının yanında sivil bir lojistik destek merkezi olduğuna da delildir. Zaten Osmanlı idaresi halka iaşe tedarik etmeyi din ve devlet vazifesi addediyordu.

³¹ Polat, *Revan Seferi*, 255.

³² BOA, Mad nr. 3458, 87.

³³ Fî gurre-i saferü'l muzaffer 1045/17 Temmuz 1635, BOA, Mad nr. 7275, 40.

³⁴ Defter oldur ki saadetlü ve azametlü padişahi alempenâh hazretlerinin seferi mühimmatı için hinta ve dakik ve şair Bayburd anbarından marifeti şer'i şerif ve mübaşir Bayezid Ağa yedi ile gönderüb Kars Kal'ası anbarına ve Kal'a-i mezbûrenin dizdârına teslim olundu beyan ider. BOA, Mad nr. 7275, 42.

Daha sonra ise zikredilen nakliyat ile ilgili IV. Murat tarafından Kars Kalesi dizdârı Mehmed Bey'e yeni bir buyruk gönderilmişti. Gönderilen buyrukta; daha önce Bayburt'tan Kars'a 480 kuruşa nakledilen 2.139 kile buğday, 1.075 kile un ve 75 kile arpa olmak üzere toplam 3.289 kile zahirenin Kars Kalesi'nde ihtimamla saklanması, Revan tarafından veya başka yerlerden zahire ve un istenildiği takdirde gönderilmemesi emredilmiştir. Bu durum Vezir-i a'zam Mehmed Paşa ve onun kapı kethüdâsı Osman Ağa'ya da bildirilmiş ve onların da tedbirli olması emredilmişti.³⁵

Erzurum beylerbeyliğine bağlı olan yeniçerilerin maaşlarının Bayburt ve çevresindeki yerlerin hazinelerinden temin edildiği görülmektedir. Erzurum defterdarına yazılan bir hükümde; Erzurum muhafazasında olan Dergâh-ı mualla yeniçerilerinin mevaciblerinin Bayburt hazinesi malından 3.150 kuruş, Erzincan hazinesi malından 2194 kuruş, Kemah hazinesi malından 1.050 kuruş ve Kelkit hazinesi malından 210 kuruş olarak ödenmesi istenilmişti.³⁶ Bundan mütevellid Bayburt yöresinin, Revan Seferi'nde Osmanlı ordusuna iâşe ve mühimmat bağlamında verdiği lojistik desteğin yanında, yerel hazinelerden sağlanan mali imkânlarla sefer finansörlüğü yaptığı da anlaşılmaktadır.

Bayburt'tan Kars'a arabalarla yapılan zahire nakliyatında, reaya zaman zaman zorluk çekmişti. Örneğin; 20 Ağustos 1635 tarihli bir belgeye göre Bayburt-Kars arasında yapılması gereken zahire nakliyesinde sebebi bilinmeyen bir sorun gözükmektedir. Bayburt kadısına hitaben yazılan bir yazıda; Bayburt'tan satın alınan zahirenin Kars'a nakledilmesi istenildiği, bu taşıma işi için Bayburt halkından kiralanan arabalar kullanıldığı ve karşılığında 1.400 kuruş ödendiği ifade ediliyordu. Ancak bu nakliye işinde görevlendirilen halkın sebep bildirmeden zahireyi Erzurum'a bıraktığı ve zahirenin Kars'a ulaştırılmadığı, bu nedenle reaya 1'er kuruş ödenmesi gerektiği bildirilmiş ve yapılan fazla ödemenin reayadan geri alınması istenilmişti.³⁷ Bu durum Revan Seferi organizasyonunda aksamalar da olduğunu göstermektedir. Zirâ mekanizasyon öncesi çağda ulaşım ve iletişim şartlarının ve vasıtalarının mahiyeti nazara alındığında bazı aksaklıklar gayet doğaldı.

³⁵ Evahir-i Rebiü'l-ahir 1045/12 Ekim 1635, BOA, Mad nr. 7275, 30-31.

³⁶ BOA, Mad nr. 3458, 22.

³⁷ Bayburt kadısına hitaben hükümki Bundan akdem kaza-i mezbûreden iştirâ olunan zahirenin Kars'a naklolunmak için kaza-i mezbûrede vâkî olan reaya taifesine bin dört yüz guruş tevzî olundu lâkin harice nakleylemeyüb Erzurum'a nakleyledikleri arpanın kirası için birer guruş mahsub olub .. tevzî olunan reayadan şer'ile tahsil olunmak ferman olunmakta vech-i meşrûh üzere Erzurum'a nakletdikleri birer guruş hesab olunub bâkîsi tahsil olunmak için maliye tarafından emr-i şerif yazılmak için tezkire verildi. 6 Rebiülevvel 1045/20 Ağustos 1635, BOA, Mad nr. 3458, 15.

25-26 Aralık 1635 tarihlerinde Erzurum ve Erzincan defterdarı Mehmet Efendi'ye ve Sadrazam'ın kapı kethüdâsı Osman Ağa'ya yazılan hükümde; Erzurum kazasından 1.000 kile, Pasin kazasından 6.000 kile, Tortum kazasından 4.000 kile, Erzincan kazasından 6.000 kile, Hınıs kazasından 1.000 kile, Kuzay kazasından 2.000 kile, Bayburt kazasından 6.000 kile, Tercan kazasından 6.000 kile, İspir kazasından 3.000 kile, Kelkit kazasından 2.000 kile, Kemah kazasından 6.000 kile, Şiran kazasından 6.000 kile, Gevais kazasından 1.000 kile ve Kuruçay kazasından 1000 kile zahire satın alınması istenilmişti.³⁸ Süleyman Polat ilgili belgelerin tarihlerini 1045 Ramazan'ı göstermiş olmakla birlikte, belgelerdeki tarihlerin 1045 Recep ayını gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu itibarla Bayburt ve çevresinden 1636 Şubat ayında değil 1635 Aralık ayında zahire satın alındığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, halktan alınan zahirenin ödemelerinin zamanında yapılması ve halkın sıkıntıya sokulmaması görevlilere emredilmişti.³⁹

Bundan birkaç gün sonra 30 Aralık 1635 tarihinde Erzurum ve Erzincan defterdarı Mehmet Efendi'ye ve Sadrazam'ın kapı kethüdâsı Osman Ağa'ya bir hüküm gönderilmiş ve Erzurum ve Erzincan'ın merkez ve kazalarından muhtelif miktarlarda zahire satın almaları istenilmişti. Bu hükme göre; Bayburt'tan 900 kile, Tortum'dan 450 kile, Pasin'den 600 kile, Erzurum'dan 1200 kile, Kilis'ten 80 kile, Kemah'tan 300 kile, Tercan'dan 300 kile ve Erzincan'dan 627 kile zahire olmak üzere toplam 4457 kile zahire satın alınması istenilmişti.⁴⁰

Osmanlı İmparatorluğu, sefer güzergâhlarına bağlı olarak mîrî zahire ambarları kurmuştu. Bunlar özellikle müstahkem mevkiilerdeki kalelerde inşa edilmişti. Nüzül, sürsat veya iştirâ yoluyla toplanan zahire seferin istikametine göre belli menzillerde orduya teslim edilir yahut miri zahire ambarlarına depo edilirdi.⁴¹ Bayburt Kalesi'nde de zahire ambarları mevcuttu. Nitekim XVI. yüzyıla ait bir defterde, kalede 7 adet buğday, arpa ve sair hububatı depo etmekte kullanılan ambarlar bulunduğu kayıtlıdır.⁴² Mîrî ambarlar önemli yollar ve kavşaklarda doğuya ve batıya sevkiyatın yapıldığı işlek limanlarda, eyalet ve sancak merkezlerinde, sınır bölgelerine sevkiyatın kolay yapılabileceği yerlerde ve büyük kalelerin hemen hepsinde oluşturulmuştur.⁴³ Bayburt

³⁸ BOA, Mad nr. 3458, 59; Polat, *Revan Seferi*, 242.

³⁹ Polat, *Revan Seferi*, 242.

⁴⁰ 20 Receb 1045/30 Aralık 1635, BOA, Mad nr. 3458, 51.

⁴¹ Ömer İşbilir, "Osmanlı Ordularının İlaş ve İkmali: I. Ahmed Devri İran Seferleri Örneği" *Türkler* 10, (2002), 279.

⁴² Miroğlu, *XVI. Yüzyılda Bayburt*, 120.

⁴³ Polat, *Revan Seferi*, 253.

kalesi de mezkûr dönemde coğrafi ve stratejik sebepler dolayısıyla Osmanlıların doğu seferlerinde oldukça revaçta olan mühim bir askerî üs, lojistik destek merkezi ve ileri karakol mahiyetindedir.

Rumeli’de Belgrad, Vidin, Sofya ve Varna gibi şehirlerde, Anadolu’da ise Erzurum, Trabzon, Bayburt, Karahisar-ı Şarkî, Dıyarbakır, Van, Halep, Payas, Sivas, Çıldır, Konya, Tokat şehirlerinde önemli ambarlar mevcuttu.⁴⁴ Bu mîrî tahıl ambarları, güvenlik nedeniyle olsa gerek genellikle eyalet merkezindeki kalelerde inşa edilmişti. Ambarların kalelerin içinde olmasının diğer bir nedeni ise depolanan zahire ile askerlerin iâşesini karşılamak ve başta kapı kulu olmak üzere askerlerin kalede ikamet etmesidir.⁴⁵

Revan Seferi sırasında her türlü malzemenin nakliyâtında Bayburt- Erzurum-Kars güzergâhının kullanıldığı anlaşılmaktadır. Devlet zahire ve sair malzemenin sevkiyatını yapmak için bölge ve çevresinde ikâmet eden halktan arabalar kiralamıştı.⁴⁶ Normalde Osmanlı İmparatorluğu, “mekkâre”⁴⁷ adı altında kurmuş olduğu örgütü vasıtasıyla, doğuda ve batıda askeri sevkiyatı devlete ait hayvanlarla yapıyordu. Ancak muhtelif sebepler dolayısıyla devlet halkın hayvanlarını da kiralamaya başlamıştı. Bunda en önemli faktör, sefer organizasyonunun genişliği sebebiyle devlet imkânlarının yetersiz kalmış olmasıdır. Ayrıca bu teşkilatın kullandığı at, katır, deve gibi hayvanların bölge coğrafyasına ve yollarına uygun olmamasından kaynaklanmış olabilir. Diğer yandan iklim koşulları ve olumsuz hava şartları yani yağmur ve sel gibi doğal faktörler

⁴⁴ Ömer İşbilir, 17. Yüzyıl Başlarında Şark Seferlerinin İaşe İkmâl ve Lojistik Meselesi, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Doktora Tezi, İstanbul 1996, 34.

⁴⁵ Polat, *Revan Seferi*, 253.

⁴⁶ BOA, Mad nr. 3458, 51.

⁴⁷ Kelimenin aslı olan Arapça mükârî “ev ve hayvan gibi malları kiraya veren kişi” anlamına gelir. Osmanlı Devleti’nde taşımacılık hayvan gücüne dayalı nakil vasıtaları aracılığıyla yapılırdı; bu iş için devletin elinde çeşitli yük hayvanları bulunur, özellikle sefer dönemlerinde ihtiyaca yetmeme durumunda kiralama usulüne gidilirdi. Seferlerde cephane ve mühimmatın ordudaki asker ve hayvanlar için gerekli erzak ve yemin muayyen menzillerde hazır edilmesi gerekmekteydi. Bu iş için birçok kazanın kadısına hükümler gönderilir ve her kazadan ne kadar at, deve, katır ve araba varsa istenildiği bildirilirdi. Bu şekilde taşrada askerî maksatlarla da olsa önemli bir istihdam sahası ve organizasyon oluşturulurdu. Arabaların taşıma kapasitesi yükün cinsine göre farklılık göstermekteydi. Meselâ bir öküz arabası erzak ve hububat nevinden 1000 kg. ot ve saman 250 kg., 2 çeki odun ve cephane cinsinden 450 kg. istiab haddine sahiptir. Ancak sefer şartlarına göre bu miktarlar değişebilir, bir deveye 150-200 kg. arasında yük vurulabilir, ayrıca bir deve on üç-on dört kişinin bir at yedi-on bir kişinin eşyasının taşıyabilirdi. Gerek Anadolu’da gerekse Rumeli’de genellikle uzun mesafeler için deve, yakın mesafeler için araba kullanılırdı. Dağlık ve engebeli arazilerde daha ziyade katır tercih edilirdi. Araba ve yük hayvanlarının taşıdığı malzeme içerisinde hububat ve erzak başta olmak üzere top ve top mühimmatı ilk sırayı alırdı. Bunun dışında cephâne, mehterhâne, kilâr-ı âmir ve kilâr-ı hâs mühimmatı, hazine, defterhane vb. araba ve yük hayvanlarıyla diğer malzemeyi teşkil ederdi. Özellikle sefer zamanlarında hasta, yaralı ve cenaze nakilleri mezkûr arabalarla gerçekleştirilirdi. Ömer İşbilir, “Mekkâre”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 28, Ankara: TDV Yayınları, 2003, 554.

de nazara alınmalıdır. Çünkü; insan ve hayvanların kitlesel olarak etkili bir şekilde hareket etme kabiliyeti, yılın belli zamanlarındaki iklimsel koşullara bağlıdır.⁴⁸

Arabaların özelliklerinden bahsedilmese de muhtemelen bunlar öküz, camız ya da atların çektiği arabalardır. Hemen hemen tüm kayıtlarda taşımacılık için araba başına 3'er kuruş ödendiği görülmektedir.⁴⁹ Bayburt'tan Kars'a arabalarla gönderilecek zahire Erzurum üzerinden Kars'a ulaştırılmıştı. Bayburt'tan Kars'a 1100 kuruşluk mahsul ve un sevkiyatı için Bayburt'tan Erzurum'a gidecek araba başına 3'er kuruş ödenmesi emredilmişti.⁵⁰

Revan Seferi sonunda Osmanlılar galip gelmişlerdir. Safevî ordusu kadim dönemlerdeki birçok örnek gibi Osmanlıların karşısına çıkamamıştı ve en nihayetinde bir haftalık kuşatma sonrasında Revan Kalesi Osmanlıların eline geçmişti. Sekizinci gün, kuşluk vaktinde âlemlerin rabbî irâdesi ile, 11 Ağustos 1635 tarihinde kalenin burçlarından ve bedenlerinden "el-amân ey sâhipkiran-ı zaman" sedâları duyuldu. Hemen padişâh hazretlerine müjde haberleri geldi. Safevîler, "Kabûl buyurun pâdişâhim" diye aman dilediler. Ulemâyı izâm ve vükelâ-yı kirâm pâdişâhın ayaklarına kapanarak, niyazlar ettiler. Şanı yüce pâdişâh hazretleri, suçlarını affetti.⁵¹ Revan Kalesi tamir edilip içine on iki bin asker ve cephane konulup muhafızlığı Murtaza Paşa'ya verilmişti. Sultan Murad'ın Revan Seferi'ne gidişi ve dönüşü 10 ay sürmüştü.⁵²

IV. Murad, Revan'ın fethinin anısına Topkapı Sarayı'nda Revan Köşkü'nü yaptırmıştır. Revan Kalesi, fethedildikten 7-8 ay sonra kış mevsiminde Safevîler tarafından kuşatılmıştı. Bu esnada Dıyârbakır'da bulunan vezir-i âzam Tabanıyassı Mehmed Paşa, Revan Kalesi komutanı Murtaza Paşa'ya yardım etmek üzere faaliyete geçilmiş ise de kışın şiddetli geçmesinden dolayı Revan Kalesi, 1 Nisan 1636 tarihinde Safevîlere teslim edilmiştir. Murtaza Paşa ise Safevîler tarafından şehit edilmiştir. 1639'da imzalanan Kasrı Şirin Antlaşması ile Osmanlılar, Azerbaycan üzerindeki iddialarından vazgeçince Revan Safevîler'in elinde kaldı.⁵³

⁴⁸ Rhoads Murphey, *Osmanlı'da Ordu ve Savaş 1500-1700*, çev. M. Tanju Akad, İstanbul: Homer Yayınları, 2007, 42.

⁴⁹ Polat, *Revan Seferi*, 98.

⁵⁰ BOA, Mad nr. 7275, 43.

⁵¹ Solakzade, *Solak-zâde Târîhi*, 542.

⁵² Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 198.

⁵³ Aydın, "Revan", 26.

Sonuç

Bayburt, Revan Seferi'nde Osmanlı ordularının sefer güzergâhında yer aldığı için Osmanlı orduları muhtelif Bayburt menzillerinde konaklamış ve Bayburt seferberliğinin en kesif olduğu yerlerden biri olmuştur. IV. Murat, Revan Seferi'ne bizzat katılmış olmakla birlikte Bayburt'ta orduyla birlikte konaklamıştı. Osmanlı ordusu Bayburt'ta konakladığı süre zarfında, ordunun ihtiyacı olan arpa, un, koyun, yağ, bal ve odun gibi sürsat bedeli olan ürünler Bayburt'unda içinde bulunduğu Doğu Karadeniz ve Orta Karadeniz kentlerinden tedarik edilmişti. Bayburt, bu tür lojistik destek faaliyetlerini Osmanlı ordusu Bayburt'tan ayrıldıktan sonra da sürdürmüştü.

Erzurum Kalesi'nden sonra en büyük ambarların yer aldığı Bayburt Kalesi, iaşe ve ikmâl faaliyetlerini mütemadiyen devam ettirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu, seferde ihtiyacı olan zahire ve iaşeyi ilk olarak halkın savaşlarda vermekle mükellef olduğu "sürsat vergisi" ni aynî olarak, ikincisi ise halktan satın alarak tedarik etmekteydi. Bu suretle coğrafi ve stratejik konumundan mütevellid orduya en çok lojistik destek sağlayan yerlerden biri de Bayburt olmuştur. Dolayısıyla Revan Seferi'nin başarıya ulaşmasında Bayburt'un dolaylı olarak rolü olduğu muhakkaktır. Ayrıca Bayburt'tan kiralanmış yük hayvanları, sevkiyatın başarıya ulaşmasında mühim derecede ulaşım vazifesi görmüştü.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri (BOA)

Maliyeden Müdevver Defterler (Mad), nr. 7275, 3458, 4433.

Kronikler ve Araştırma-İnceleme Eserler

ABDÜLKÂDİR, *Tarih-i Vekaiye 1-2*, haz. Ziya Yılmaz, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003.

ÂLİ, G. M., *Nusret-nâme*, haz. Mustafa Eravcı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.

AYDIN M., “Revan”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 35: 26-29, Ankara: TDV Yayınları, 2008.

BEY-ZÂDE, H., *Hasan Bey-zâde Târîhi* 1595-1635, c. III, haz. Şevki Nezihi Aykut, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2004.

GÜNDÜZ, T., *Osmanlı Teşkilat Tarihi*, Ankara: Grafiker Yayınları, 5. bs., 2017.

HAMMER, J. V., *Osmanlı Tarihi 5*, haz. Mümin Çevik, Milliyet Yayınları, İstanbul 2010.

İLGÜREL, M., “Abaza Paşa”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 1: 11-12, Ankara: TDV Yayınları, 1998.

İNBAŞI, M., “1642 Tarihli Avarız Defterine Göre Bayburt Sancağı”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10, sy. 2 (2007): 89-117.

İŞBİLİR, Ö., “Osmanlı Ordularının İaşe ve İkmali: I. Ahmed Devri İran Seferleri Örneği” *Türkler Ansiklopedisi* 10: 151-15, Ankara: Yeni Türkiye Yayınevi, 2002.

..... “17. Yüzyıl Başlarında Şark Seferlerinin İaşe İkmâl ve Lojistik Meselesi”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1996.

..... “Mekkâre”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 28: 554-555, Ankara: TDV Yayınları, 2003.

KALLEK, C., “Kile”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 25: 568-571, Ankara: TDV Yayınları, 2002.

MİROĞLU, İ., *XVI. Yüzyılda Bayburt Sancağı*, İstanbul: Anadolu Yakası Bayburt Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayınları, 1975.

MURPHEY, R., *Osmanlı'da Ordu ve Savaş 1500-1700*, çev. M. Tanju Akad, İstanbul: Homer Yayınları, 2007.

NAİMA, M., *Târih-i Na'îmâ 2*, haz. Mehmet İpşirli, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2007.

NEZİHİ, A., "IV. Murad'ın Revan Seferi Menzilnâmesi", *Tarih Dergisi*, sy. 34 (1984):183-246.

ÖZGER, Y., *Bayburt Nüfus Defterleri 1835-1848*, Ankara: Bayburt Üniversitesi Yayınları, 2015.

POLAT S., *IV. Murat'ın Revan Seferi Organizasyonu ve Stratejisi*, Ankara: Genelkurmay Yayınları, 2015.

SAGANA A. ve SAGANA C., *An Historical Geography and a Field Survey of the Bayburt Province*, Peeters-Belgium: 2004.

SAKA, E., "Kanunî Devri'nde Bir Serhad Şehri Olarak Bayburt," *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* 6, sy. 3 (2019) : 1599-1619.

SEZGİN, İ., "Paşa Livâsı", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 34: 183-184, Ankara: TDV Yayınları, 2007.

SOLAKZADE. M. H. Ç., *Solak-zâde Târîhi 2*, haz. Vahit Çabuk, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989.

TİHRANÎ, E. B., *Kitab-ı Diyarbekriye*, çev. Mürsel Öztürk, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.

UZUNÇARŞILI, İ. H., *Osmanlı Tarihi 5/1*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2011.

ÜNVER, S., "Dördüncü Murad'ın Revan Seferi Kronolojisi", *Belleten* 16, sy. 64 (1952): 547-577.

ZEYREK, Y., *Sultan Murad'ın Revan ve Tebriz Seferi Rûznâmesi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1999.